

XIV. konference Komitétu Eiréné v Jerevanu (květen 1976). Ve dnech 18.–22. května 1976 proběhla v Jerevanu v pořadí již 14. konference Mezinárodního výboru pro podporu klasických studií v socialistických zemích „Eiréné“. Jednání zahájil v budově prezidia Arménské akademie věd akademik B. B. Piotrovskij, ředitel leningradské Ermitáže, a v úvodním plenárním zasedání, příp. v závěrečném plenárním zasedání v poslední den konference, byly předneseny hlavní referáty vztahující se k tématice jednotlivých sekcí, jichž bylo celkem pět.

Skutečnost, že bylo zasedání Komitétu Eiréné tentokrát svoláno do sovětské Arménie, se obrazila v jisté orientaci konference na otázky vzájemných vztahů mezi antikou a orientem. Projevilo se to již i v tom, že mezi tématickými okruhy, o nichž se mělo na konferenci jednat, zaujala první místo sekce nazvaná „Antický svět a Orient“ a rozdělená do dvou podsekcí: historické a kulturně historické. V této sekci byla věnována značná pozornost jak starším řecko-východním kontaktům, z jejichž lůna se rodila řecká kultura, tak i pozdním stykům mezi antikou a orientem, pro něž bylo charakteristické naopak spíše vyzarování antické kultury do okrajových oblastí tehdejšího kulturního světa. Celá řada referátů se tu pochopitelně obírala zejména situací v černomořském, maloasijském a arménsko-iránském světě v období helénistickém a římském – jak byla tato problematika pro arménskou oblast důkladně vykreslena v úvodním referátě B. N. Arakeljana a G. Ch. Sarkisjana z Jerevanu o rysech helénismu v materiální a duchovní kultuře starověké Arménie.

Pracovní náplň druhé sekce, nazvané „Krise otrokářského systému výroby“, byla sociálně ekonomická. Jednání bylo uvedeno stejnojmenným referátem E. M. Štajermanové z Moskvy a jednotlivé příspěvky přednesené v této sekci se většinou vztahovaly k pokročilejším fázím antického politického a hospodářského vývoje. Rovněž na nich bylo patrné určité orientalizující zaměření.

Velmi vhodné a podnětné bylo voleno téma literární svým obsahovým i metodologickým propojením na umění výtvarné. Neslo název „Zobrazení člověka v antické literatuře a výtvarném umění“ a bylo uvedeno podnětným referátem E. Welskopfové z Berlína *Zum Menschenbild in der Antike* (*Das Selbstbewußtsein der Abhängigen, Armen und Unterdrückten im antiken Griechenland [Demos und Sklaven]*). Tato tematika dovozovala na jedné straně soustředění na konkrétno, a na druhé straně vyzývala k zobecňujícím úvahám, jak na to reagoval např. V. N. Jarcho z Moskvy v referátě o některých metodologických problémech zkoumání obrazu člověka v starořecké literatuře.

Zbývající dvě sekce nebyly uváděny referáty na úvodním plenárním zasedání, nýbrž příspěvkům jejich významných představitelů bylo věnováno místo na závěrečném plenárním jednání. Sekce lingvistická nesoucí název „Nové metody a objevy v oblasti klasické lingvistiky“ pochopitelně obsahovala, jak to při kongresech není ani jinak možné, vedle metodologicky orientovaných referátů i některé příspěvky spíše faktografického rázu, měla však zvláště ve své grecistické části vysokou úroveň a náplň jednotlivých příspěvků byla i zde často těsněji spojena s jazykovou orientální problematikou. Jednání této sekce bylo uzavřeno na závěrečném zasedání dvěma referáty z oblasti krétsko-mykénské problematiky (V. Georgiev a M. D. Petruševski), jak se o tom ještě zmíníme v podrobnějším rozboru činnosti této sekce v druhé části naší zprávy.

Velmi bohatá byla i pracovní žeh sekce archeologické, rozdělené na dvě subsece a obsahově převážně spjaté s archeologickými výzkumy v Černomoří, Zakavkazsku a sovětské střední Asii. Před celým plénem konference byl z pracovního okruhu této sekce přednesen jednak referát polského archeologa M. Michałowského z Varšavy (na konferenci nepřítomného) o nejnovejších archeologických objevech v Sýrii a v Egyptě, jednak pak závěrečný referát I. T. Kruglikové a D. B. Šelova z Moskvy o nejnovejších výzkumech sovětských archeologů v oblasti antické kultury, jímž byla celá konference uzavřena.

Lingvistická sekce, k jejímuž jednání se v dalším hodláme vrátit podrobnějším rozbohem, se svým rozčleněním prakticky dělila na část grecistickou a latinistickou. První z nich byla kompaktnější a byla v ní věnována značná pozornost vztahům řečtiny k okolnímu jazykovému i etnickému prostředí, opět se silným orientálním zabarvením. Tak V. V. Ivanov (Moskva) pojednal v zajímavém referátu o řeckých (a latinských) názvech kovů převzatých ze starých jazyků Přední Asie. J. V. Otkupščikov (Leningrad) se zabýval starořeckými substrátovými suffixy obsahujícími *-nth-* a *-ss-* a došel na základě rozboru jejich výskytu v egejských a maloasijských toponymech k závěrům odmítajícím anatský původ předřecké toponymiky. V. Georgiev

(Sofia) se pokusil interpretovat text proslulého dísku z krétského Faistu (cca 1700 až 1600 př. n. l.); domnívá se, že na něm rozeznává maloasijskou luvijštinu, indoevropský jazyk příbuzný chetitštině. G. B. Džaukjan (Jerevan) došel na základě svého pokusu o interpretaci eteokypersko-řecké bilingvy k závěru o urartsko-churritském příbuzenství předřeckého jazyka starého Kypru.

Vztahy řečtiny k jiným indoevropským jazykům byly předmětem několika dalších referátů. L. A. Gindin (Moskva) uvažoval o možnostech, jak rekonstruovat tvary thráckého jazyka z řeckého, příp. latinského nápisného materiálu a podal některé zajímavé etymologie. V. P. Néroznač (Moskva) rozhodně odmítl přednější genetické spojování řečtiny a makedonštiny a pokládá makedonštinu za „paleobalkánský“ indoevropský jazyk, jež charakterizovaly jisté spojitosti s některými jinými indoevropskými jazyky a jež kdysi zaujímal spolu s fryžštinou a protoarménštinou střední oblast paleobalkánského teritoria. O. S. Širokov (Moskva) upozornil na některé rané genetické shody v řeckém a arménském konsonantismu a ukázal na náznaky společných isoglos v protoarménštině a v severořeckých dialektech.

Celá řada účastníků se zabývala problematikou vnitřního řeckého jazykového vývoje. Tradiční byla na jerevanském zasedání Komitétu Eiréné přítomnost několika mykénologů, a tím i řešení otázek předalfabetické řečtiny. Tak M. D. Petruševskij (Skopje) nastínil ve svém referátě *Le déchiffrement du linéaire B et la langue grecque* nejprve hlavní rysy mykénské fonologického systému (zejména tu zdůraznil nutnost palatální výslovnosti hlásek zachycovaných lineárními znaky tzv. Z-ové řady) a ve speciální části příspěvku se zabýval identifikací a etymologií některých řeckých toponym (a oronym). A. Bartoněk (Brno) se ve svém referátu *On the Chronology in the Pheristory of the Greek Language* pokusil za pomoci mykénské jazykového materiálu uvést do vzájemných chronologických relací hlavní řecké předalfabetické hláskové změny a výsledky své analýzy vyjádřil v přehledné chronologické tabulce. Volně souvisel s mykénologickou problematikou i příspěvek N. S. Grinbauma (Klišiněv); podal charakteristiku jazyka řeckého sborového lyrika Simónida a odvozoval některé typické jazykové rysy jeho tvorby od archaické „aiolsko-protoiónské koiné“ mykénské obdoby.

Funkční analýzou řeckého media se zabývala M. N. Slavjatinskaja (Moskva) a na základě rozboru některých homérských sloves došla k závěru, že se v mediu původně vedle složky dějové skrýval i moment emocionální či modální. Užší etymologické problematice byly věnovány dva přednesené příspěvky: M. A. Gurevič (Kalinin) pojednal (s některými novými aspekty) o etymologii jména *Δαίδαλος* a N. K. Malinauskene (Moskva) hovořil o možnostech jazykového spojování obecného výrazu *phoinix* „nach, purpur“ i vlastního jména *Phoinikes* „Foiničané“ s řec. slovem *phonos* „vražda, krev“.

S funkční syntaktickou grecistickou problematikou vystoupila na konferenci H. Kurzová (Praha); pokusila se vystihnout některé charakteristické rysy řecké syntaxe (užívání enklitických partikulí; častá elipsa nominálního objektu) a uvést je ve vnitřní souvislost s typem řecké věty. Speciální ráz měl příspěvek L. I. Gracianové (Moskva), jež se zabývala výskytem a funkcí řeckého jazykového obratu *οί περί* u Strabona.

Značný zájem vzbudil na zasedání grecistické části lingvistické sekce referát A. N. Muradjanové (Jerevan) o přínosu tzv. grekofilské arménské školy z 5. stol. n. l., která znamenala významnou historickou epochu ve vývoji arménského jazyka (zvl. v tvoření slov a v lexiku) i literatury.

Latinistická část lingvistické sekce byla poněkud méně rozsáhlá, i ona však obsahovala pestrou škálu referátů. Tři příspěvky byly věnovány latinskému hláskosloví. O některých souhláskových změnách v tzv. italských jazycích (počítaje v to i latinu), jmenovitě o osudech koncového *d* a *s* a intervokálního *s*, pojednala T. A. Karaseva (Moskva). Otázkami souhláskové korelace palatalizovanosti a labializovanosti v pozdní latině se zabýval I. Fischer (Bukurešť) a vysvětloval na jejím základě některé jevy raného románského hláskosloví. A. V. Širokova (Moskva) se pokusila na základě některých raně románských hláskoslovných rozdílů odvodit původ románského osídlení Hispánie ze sev. Itálie a Gallie a románského osídlení Balkánu a Sardinie z jižní Itálie.

Dílčím problémem z oblasti latinského tvoření slov se zabývala V. F. Novodranova (Moskva) v příspěvku věnovaném morfologické struktuře složených latinských adjektiv používaných v latinské anatomické terminologii. S výsledky svého syntaktického zkoumání větné struktury u římských historiků seznámil účastníky konference B. Borecký (Praha). M. G. Lopatina (Moskva) hovořila o adjektivních vazbách infinitivních v básních Horatiových.

Poměrně značná pozornost byla věnována latinské sémantice. N. A. Gončarova (Minsk) se zabývala otázkou, jak lze využít vědecké metody substitute při zkoumání funkční a sémantické struktury latinského slovesa. N. A. Višněvskaja (Kijev) se pokusila s použitím sémantických kritérií o klasifikaci latinských substantivních synonym. S. S. Paňko (Kijev) se zabýval sémantickou klasifikací latinských substantiv odvozených pomocí suffixu *-arío-*. E. M. Vol'f (Moskva) hovořil o metodice sémantické analýzy atributivních skupin v klasické latině. A. V. Podosinov (Moskva) pojednal o sémantice předložek a pádů místního významového zabarvení v antické zeměpisné literatuře.

Příspěvek k textové interpretaci Horatiovy Ódy I 5 byl námětem referátu J. M. Borovského (Leningrad) a jen velmi volně s jednáním konference souvisela přednesená stať P. Csillágyiho (Budapešť) *Making Use of the Ancient Literature's Portrayal to Interpret the Augustan Legislation on Family Relations*.

Přitažlivou součástí konference byla celá řada exkurzí po městě i do okolí Jerevanu. Jedna z nich vedla do urartských pevností Erebuni a Tejšebajni (8.–7. stol. př. n. l.), tyčících se při jižním okraji města, jiná na východ k nedávno rekonstruovanému pozdně helénistickému chrámu v Garni (1. stol. n. l.) a k pozoruhodnému klášternímu komplexu Geghard z raného středověku (12.–13. stol.), další pak západním směrem k zbořeninám chrámu Zvartnoc ze 7. stol. n. l., rozkládajícím se nedaleko vykopávek starověké lokality z 2. stol. př. n. l., a do katedrály arménsko-gregoriánské církve v Ečmiadzinu, založené již v r. 303 n. l. Poslední exkurze směřovala potom na sever k jezeru Sevan a jeho dvěma středověkým chrámkům (9. a 12. stol. n. l.) na malebném jezerním poloostrově.

Antonín Bartoněk

Pavel Oliva, Zrození řecké civilizace. Nové obzory vědy, sv. 17. Academia Praha 1976. Stran 180 + 32 stran obrazových příloh. Cena brož. výtisku Kčs 28,—.

Historické interpretace často skepticky posuzovaných, ale stále populárních řeckých bájí, vtělených do Homéroových eposů i jiných děl řecké literatury, a nové výsledky archeologického i jazykovědného výzkumu jsou třemi základními zdroji umožňujícími nabývat přesnější vědomosti o nejstarších dějinách antického světa. Rozluštění krétského lineárního písma B vneslo nové světlo na egejskou společnost v druhém tisíciletí př. n. l. a otevřelo nové otázky v bádání o genezi řecké civilizace. Dále však zůstávají tzv. temná staletí na přelomu druhého a prvního tisíciletí př. n. l., jež jsou spíše předělem než mostem mezi značně vyspělou krétsko-mykénskou civilizací a archaickým řeckým obdobím.

Ve své nové publikaci shrnuje P. Oliva všechny nové poznatky, osvětlující společenský vývoj v egejském prostoru od počátků neolitu až k vrcholům bronzového věku (str. 7–27), a podrobně si všímá problematiky souvisící se zánikem mykénské civilizace a s jejím dozníváním ve zmíněných „temných staletích“ (str. 28–44), kdy také došlo k historickému rozdělení řeckých kmenů na Balkáně i v celé egejské oblasti.

Zrození řecké civilizace, jež se stala základem celé civilizace antické i východiskem veskeré pozdější evropské kultury, nehledá autor v samých počátcích řeckých dějin, nýbrž v době, kdy se utvářely městské státy, tj. kdy se formovala řecká polis. Studium tohoto období se ostatně sám P. Oliva již dlouho soustavně zabývá a k jeho objasnění přispěl kromě četných článků zejména dvěma vědeckými monografiemi (*Raná řecká tyrannis*, Praha 1954, a *Sparta a její sociální problémy*, Praha 1971) a jednou populárně psanou knížkou (*Solón*, Praha 1971). Lze tedy říci, že ve své nové práci těží namnoze z výsledků, k nimž ve svém vědeckém výzkumu sám dospěl; a činí tak způsobem, který nejlépe ocení všichni, kdo až dosud postrádali syntetické vylišení řeckých dějin se zachycením veskeré základní problematiky, aniž by přitom výklad zabíhal do podrobností a ztrácel na srozumitelnosti.

Uspořádání látky se neřídí přísně chronologickými požadavky, nýbrž se zřetelem ke genetickým souvislostem je zároveň podřízeno hlediskům etnickým a zeměpisným či historickoteritoriálním. Nejdříve je totiž podán výklad o Spartě a dórské Krétě (str. 45–61), potom souhrnně o kolonizaci a sociálních přeměnách s ní souvisících (str. 62–100) a posléze jsou vylišeny dějiny Athén od nejstarších dob do roku 500 př. n. l. (str. 101–125). Všechny kapitoly jsou bohaté na faktografické údaje, ale jejich přínos je především v teoreticky zdůvodněném syntetickém pohledu na celkový vývoj, který takto nabývá náležité vnitřní logičnosti.